

כל המתאבל עליו מתאבל עמו

בברייתא המובאת במסכת כתובות (ד:) שנינו: מי שמת חמיו או חמותו, אינו יכול לכופף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות. וכן היא שמת חמיה או חמותה, אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות.

ועוד מביאה הגמרא הוראת רב לחייא בריה: באפה נהוג אבילותא, דלא באפה לא תנהוג אבילותא. ובגמרא במועד קטן (כ:) מובאת הוראת רב הונא, שאף הוא הורה כן לרבה בנו: באפה נהוג אבילותא, בלא אפה לא תינהוג אבילותא.

ועוד איתא בגמרא במועד קטן שם: תנו רבנן, כל האומר בפרשת כהנים שכהן מיטמא להן [- דהיינו שהם קרוביו לענין טומאה], אבל מתאבל עליהן... וכשם שמתאבל עליהם כך מתאבל על שניים שלהם, דברי רבי עקיבא... וחכמים אומרים כל שמתאבל עליו מתאבל עמו. ומקשה הגמרא: חכמים היינו תנא קמא. ומיישבת: איכא בינייהו 'עמו בבית'. ופירש רש"י: דתנא קמא לא בעי שיהא אביו או בנו עמו בבית ויושב עמו, וחכמים בעו עמו בבית.

וכך פסק הרמב"ם (אבל פ"ב ה"ד): כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהן, הרי זה מתאבל עמהם בפניהם מדברי סופרים. כיצד, הרי שמת בן בנו, או אחי בנו, או אם בנו, חייב לקרוע בפני בנו ולנהוג אבילות בפניו. אבל שלא בפניו אינו חייב, וכן בשאר הקרובים. ובשו"ע (יו"ד סימן שעד ס"ו): כל מי שמתאבל עליו, מתאבל עמו אם מת לו מת. ודוקא בעודו בפניו, אבל שלא בפניו אין צריך לנהוג אבילות.

ספק בקרוב של האבל שיודע שהמת לא מת

ויש להסתפק אדם שיודע שהמת לא מת, האם מחוייב על כל פנים להתאבל עם קרובו שמתאבל. ודוגמה לדבר: שני עדים שהעידו על אדם שמת וקרוביו מתאבלים, וקרובו של המתאבל יודע בידיעת אמת שאותו אדם אינו מת, אלא שאינו נאמן כנגד שני עדים. האם כיון שעכ"פ קרובו מתאבל, מחוייב הוא להתאבל עמו או שכיון שכל הדין הוא 'להתאבל' עמו היינו באבילות דידיה, ממילא כיון שכלפי עצמו ודאי כאן אבילות - גם לא למתאבל הראשון - שהרי יודע הוא שאותו מת לא מת, ממילא אינו מחוייב גם לנהוג אבילות מדין 'כל המתאבל עליו מתאבל עמו'.

והנה בפרשת וישב, אחרי שהשבטים מביאים ליעקב אביהם את כתונת יוסף טבולה בדם, והוא מכירה ואומר "כתונת בני, חיה רעה אכלתהו, טרוף טרוף יוסף" (בראשית לז לג), נאמר בתורה: "ויקרע יעקב שמלותיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים. ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה ויבך אותו אביו" (שם פסוקים לד-לה).

דקדוק השמע שלמה והגרמ"ד סולובייצ'יק שיצחק היה צריך להתאבל על יוסף

את סיום הפסוק "ויבך אותו אביו", מפרש רש"י כך: יצחק היה בוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל, שהיה יודע שהוא חי, ע"כ. והעיר רבי משולם דוד סולובייצ'יק (שי לתורה) כי מדקדוק דברי רש"י עולה, שלו לא היה יודע יצחק שיוסף חי, היה אף הוא מתאבל עליו. ולכאורה צ"ב, מדוע, הלא אינו משבעת קרוביו. אין זאת אלא שכאן מפורש הדין הנזכר ש"כל מי שמתאבל עליו, מתאבל עמו אם מת לו מת", ולכן לו לא היה יודע יצחק שיוסף חי - היה מחוייב מן הדין להתאבל עם יעקב על מיתת בנו.

וכבר עמד בזה בספר שמע שלמה לרבי נסים שלמה אלגאזי, שם הקשה על דברי רש"י למה תלה אי אבילותו של יצחק בכך שידע שהוא חי, תיפוק ליה שאין אדם מתאבל אלא על קרובים שהכהן מטמא להם. ויישב שכיון שהאבות היו מחמירים ומקיימים קודם שניתנה תורה אפילו דינים דרבנן, לכן היה ליצחק לקיים מה שאמרו חכמים כל שמתאבל על קרובו מתאבל על המת שמת לקרובו.

והנה מתוך הדברים נמצא ראייה גם לנידון דידן. שהרי מבואר מדברי רש"י שאף שיעקב אבינו התאבל כדן על יוסף, שהרי הכיר הכתונת בטביעות עין, אעפ"כ כיון שידע יצחק שיוסף חי - ממילא לא התאבל עליו מדין 'כל המתאבל עליו מתאבל עמו'. ומוכח להדיא שדין כל המתאבל עליו מתאבל עמו הוא רק באופן שגם ביחס למתאבל השני, המתאבל הראשון חייב באבילותו, ולכן כיון שידע יצחק שיוסף חי - וממילא יעקב מתאבל לחינם - לכך לא התאבל יצחק מחמת דין זה.

דחיית הפרי האדמה שהאבילות האמורה אינה אלא צער בעלמא

אמנם בספר פרי האדמה לרבי רפאל מיוחס הביא דברי השמע שלמה, וכתב ליישב עיקר הקושיא, שהרי בפסוק נאמר "ויתאבל על בנו ימים רבים" ופירש רש"י דהיינו כל הכ"ב שנים. ואם כן על כרחך אין כוונת הפסוק לאבילות ממש אלא רק לצער בעלמא, ואם כן הערת רש"י שיצחק לא התאבל היינו שלא הצטער בצער זה, וזה ודאי רק מחמת שיודע היה שהוא חי, שאל"כ היה לו להצטער עם בנו על מות בן בנו.

אבילות

יצחק

על

'טריפת'

יוסף

יום ראשון יא תמוז

כתובות דף ד

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

מו"מ בדברי המדרש בטעם שיצחק בכה רק בפני יעקב

ובמדרש (ב"ר פד כא) אמרו: "ויבך אותו אביו", זה יצחק. רבי לוי ורבי סימון אמרו, אצלו היה בוכה, וכיון שיצא מאצלו היה הולך ורוחץ וסך ואוכל ושותה. ולמה לא גילה לו, אמר, הקב"ה לא גילה לו ואני מגלה לו. אמר רבי סימון על שם כל שמתאבלין עליו מתאבלין עמו, ע"כ לשון המדרש.

ובעץ יוסף כתב: רצונו לומר, שרבי סימון בא לפרש דבריו ודברי רבי לוי, שאמרו שלפניו היה בוכה, הוא משום 'כל המתאבלים עליו'. פירוש, כל מי שהוא קרוב שאילו ימות מתאבלים עליו, כגון אח ובן, אם מת לו מת שמתאבל עליו מתאבלים עמו בפניו כבודו.

וממה שסיים בסוף דבריו שדין זה הוא "בפניו מפני כבודו", משמע לכאורה שכוונתו בביאור דברי המדרש שמה שבפניו היה בוכה אותו אביו, הוא מחמת דין זה שכל המתאבלים עליו מתאבלים עמו. ומשום כך שכשהיה יוצא מאצלו היה הולך ורוחץ וסך ואוכל ושותה, וכמבואר בגמרא שאינו נוהג אבילות אלא בפניו, וכהוראת רב ורב הונא לבניהם "באפה נהוג אבילותא".

ואמנם לפי זה תמוהים תחילת דברי המדרש, שכן המדרש מקשה "ולמה לא גילה לו". דהיינו שמכח מה שכשיצא מאצלו היה הולך ורוחץ וכו' למד המדרש שיצחק ידע שיוסף חי [וכמו שמפרש העץ יוסף עצמו שם], ולכן מקשה המדרש למה לא גילה לו. ואילו אם נפרש שבכיתת יצחק היתה בפני יעקב דוקא מחמת הדין של "באפה נהוג אבילותא" - אם כן אין כל ראייה שאכן ידע יצחק שיוסף בחיים.

וביפה תואר כתב שאין נראה שדעת המדרש שבכיתתו היתה מפני צרתו של יעקב, כי אם כן למה כשיצא מאצלו היה אוכל ושותה וכו' הלא יש לו להצטער על יעקב אפילו שלא בפניו, אלא ע"כ שרוצה לומר שסובר כרבי סימון שטעם האבילות היה משום כל המתאבלין עליו מתאבלין עמו, שאין זה אלא מפני כבוד האבל, ולכן אין מתאבלין אלא בפניו, ו'מתאבלין' אינו אבילות ממש אלא שבוכין ומצטערין עמו.

וכך גם ביאר במתנות כהונה שם: שכל אותן שמתאבלין עליו אם מת, הוא מתאבל עמו אם אירע לו אבל. וזהו דוקא בפניו, ושלא בפניו לא. ולכן היה יצחק מתאבל לפניו דוקא, ע"כ. ואמנם כבר הערנו לפי זה מהיכן הוציא המדרש שידע יצחק שיוסף בחיים, הלא אפשר שלא ידע מכך ומכל מקום לא הצטער אלא בפניו כדין כל המתאבל עליו מתאבל עמו, שהוא בפניו דוקא.

נחלקו אם היה ליצחק חיוב אבילות ושני דינים בדין 'מתאבל עליו מתאבל עמו'

ולכאורה היה אפשר לפרש כוונת המדרש, שבאמת נחלקו רבי לוי ורבי סימון בדבר זה, דהיינו שמה שהתחיל המדרש 'רבי לוי ורבי סימון אמרו אצלו היה בוכה וכיון שיצא מאצלו היה הולך ורוחץ וסך ואוכל ושותה' - רק פרט זה הוא המוסכם על דעת שניהם, אלא שנחלקו מאיזה טעם נהג אבילות רק בפניו, ועל זה מביא המדרש שני טעמים: טעם א' - והוא דעת רבי לוי - שידע יצחק שיוסף לא מת, ועל כך ממשיך המדרש 'ולמה לא גילה לו, אמר, הקב"ה לא גילה לו ואני מגלה לו'. וטעם נוסף - והוא טעמו של רבי סימון כמפורש במדרש - על כל שמתאבלין עליו מתאבלין עמו - שדין זה הוא רק כשהוא לפניו.

ובאופן אחר יש לחדש, שבכלל דין 'כל שמתאבל עליו מתאבל עמו' נאמרו שני דינים: א' דין מדיני אבילות, דהיינו שצריך להשתתף באבילות קרובו. ב' דין צער בעלמא, שכל שקרובו מצטער מחמת אבילות, צריך אף הוא להשתתף עמו בצערו. והמדרש מבאר מדוע לא היו שני דינים אלו שייכים אצל יצחק אלא בפניו של יעקב, שכן דין האבילות אמנם שייך גם כשיצא מאצל יעקב - אך מכל מקום כיון שידע שלא מת, ממילא לא היה שייך לחייבו מדין זה להתאבל על יוסף. ומכל מקום מעיר המדרש שהרי יש דין צער שצריך להצטער עמו, וכיון שסוף סוף יעקב התאבל על יוסף, היה ליצחק להצטער עמו, ועל כך מוסיף המדרש שדין זה להצטער עמו, אף הוא אינו אלא בפניו ממש מפני כבוד האבל אך כיון שיצא מעם פניו אין צריך להתאבל עמו.

דרשת הפסוק 'אותו' שמשמע שרק כשהיה איתו ומשמע שהצטער בצערו

והנה בעץ יוסף ביאר שהמדרש דרש דבר זה, מדקדוק הכתוב מדכתיב 'אותו' חסר וי"ו שמשמע 'אותו'. ולפי זה אפשר להוסיף שרבי סימון דרש עוד בפסוק מדכתיב 'ויבך אותו אביו' שמשמע שאביו ביכה אותו - דהיינו את יעקב, והיינו שביאר הטעם שכתב הפסוק לשון 'אותו', שבא לרמוז לדין זה 'על שם שמתאבלין עליו מתאבלין עמו' - שאינו דין אבילות על המת אלא רק שמצטער בצער האבל, וכאילו 'בוכה אותו' שמצטער עמו בצערו.

ובשו"ת תורת חסד (לרש"ז פראדקין או"ח סימן יז) העיר מאחר שיצחק ידע שיוסף קיים אם כן מה חיוב היה על יצחק להתאבל עמו מאחר שידע שיעקב גופיה אין לו להתאבל כלל. וכתב ליישב בשני דרכים: א' שאם לא היה יצחק מתאבל עמו היה יעקב מבין מזה שיוסף קיים. ב' דאבילות לאו דוקא, רק היה מצטער עם יעקב בצערו, ויש מזה סמך גם כן לאבילות דכל שמתאבל עליו מתאבל עמו. דהיינו שבאמת שם לא היה זה רק צער בצער בנו, אך מכאן אפשר לנו ללמוד לכל אבל שיתאבלו קרוביו עמו מפני צערו. ולדברינו לכאורה אלו שני חלקי המדרש, שלפי המהלך הראשון באמת לא היה חייב כלל בצער רק שלא רצה לגלות לו. ולפי המהלך השני היה חייב בצער כיון שסוף סוף נצטער מחמת ניהוג אבילות, אף שידע יצחק שבאמת יעקב אינו חייב באבילות.

"שבכלל

דין 'כל

שמתאבל

עליו מתאבל

עמו, נאמרו

שני דינים:

א' דין מדיני

אבילות

שצריך

להשתתף

באבילות

קרובו. ב'

דין צער

בעלמא,

שצריך

להשתתף

בצערו"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!